

נזירות בזמן הזה

מבוא

- א. נזירות בזמן הזה – מחלוקת ראשונים
1. נזירות נוהגת גם שלא בפני הבית
2. נזירות נוהגת רק בארץ ישראל
3. נזירות 'נוהגת' בזמן הזה: הנזירות גם חלה וגם מותרת לכתחילה
4. שיטת הראב"ד: איסור הנזירות נובע מדין 'לא יחל דברו' ו'בל תאחר' ולא מעצם הטומאה
- ב. קבלת נזירות בטומאת מת
- ג. פסק ההלכה
- ד. 'נזירות עולם' ו'נזירות שמשון'
- ה. האם בימינו יש בנזירות גם 'קדושת נזירות'?
- ו. הנזירות – מצווה או חטא?
- ז. סיכום ההלכות

מבוא

מצוות הנזירות משרה על הנזיר מציאות רוחנית מיוחדת במינה,¹ מציאות שנותנת לו כוח גדול לתקן את מידותיו וכוחות נפשו ולהגיע לדבקות מופלאה בקב"ה.² חז"ל משבחים ומפליאים בדמותו של מי שבחר להיות נזיר, ומיחסים לו מעלות ודרגות רוחניות שלא מצינו כמותם במצוות אחרות בתורה, כגון:

* מאמר זה מוקדש לע"נ הגאון הגדול, הרב יוסף אליהו שאר ישוב כהן זצ"ל, רבה של חיפה, בנו של הנזיר האלוקי, הרב דוד כהן זצוק"ל. כידוע, הרב שאר ישוב זצ"ל נהג מנהגי נזירות עד גיל שש עשרה וגם כשהתיר את מנהגו, וגזר את שיערו, המשיך ונהג שלא לשנות יין, ולאכול ענבים. תהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

1. זוהר במדבר קכ"א ד"ה, ובפירוש אור יקר לרמ"ק ח"ד ע"מ כח; וסוף פר' נשא ד"ה על פי דרכנו; היכל הברכה לרי"א מקמראנא במדבר ו, ב, ועוד.

2. בעניין הדבקות הגדולה בה' של הנזירים ראה לדוגמה תשובת רבי אברהם בן הרמב"ם (שו"ת, סימן יח): **שאלה:** ילמדנו רבנו מה פירוש מה שנאמר בשמשון 'וסר ממני כוחי', היתחייב מזה שכל נזיר יהיה בו כוח מופלג כמו שהיה כחו של שמשון? יורנו אדוננו. **תשובה:** אינו מתחייב שיהיה זה בכל נזיר. אלא העניין הזה היה מיוחד לו בסיוע אלוהי שנצמד אליו למען יהיה מושיע ישראל. ותנאי ההשגחה הזאת היא שידבק בעבודת האל, וההדבקות היותר חזקה היא שיהיה נזיר אלהים.

א. "לפי שמזיר עצמו מן היין, אמר הקב"ה הרי הוא חשוב לפני ככהן גדול" (במדבר רבה י, יא).³

ב. "איש כי יפליא לנדור וגו'... וכיון שיעשה כך הרי הוא כמלאך... " (שמות רבה בא פר' טז).

ג. "כל ימי נזרו קדוש הוא לה', מפני שנזר דרך פרישות וטהרה נקרא קדוש, ולא עוד אלא ששקלו הכתוב כנביא שנאמר 'אקים מבניכם לנביאים ומבחוריהם לנזירים' (עמוס ב, יא) (ספרי זוטא ו, ח), ועוד דברים לרוב.

במאמר זה נברר האם יכולים איש או אישה מישראל לנדור ולקבל על עצמם את מצוות הנזירות בזמן הזה, כשאין מקדש, קרבנות, ואנו טמאי מתים?⁴

שאלה זו תידון במאמר ביחס לארבעת סוגי הנזירות שמצינו בתלמוד ובספרות ההלכה: נזירות לזמן קצוב,⁵ נזירות לעולם, נזירות עולם ונזירות שמשון, וכדלהלן.

א. נזירות בזמן הזה – מחלוקת ראשונים

כידוע, בנזירות הקצובה בזמן, הנזיר עולה בסוף ימי נזירותו למקדש, שם הוא מקריב קרבנות עולה, חטאת, שלמים, עשר חלות מצות ועשר רקיקי מצות, ורק לאחר מכן הוא יכול לגלח את שערו, לשתות יין, ולהפסיק בכך את נדר הנזירות שנזר לה' (במדבר ו, יג-כ).

מה דין נזירות זו בימינו, כשהמקדש בעוונותינו חרב, אנו טמאי מתים, ואין לנו מזבח עליו ניתן להקריב קרבנות?

1. נזירות נוהגת גם שלא בפני הבית

בדין נזירות שלא בפני הבית פסק הרמב"ם (נזירות ב, כ):

נזירות נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית, לפיכך מי שנדר בניזיר בזמן הזה הרי זה נזיר לעולם, שאין לנו בית כדי שיביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו.

3. רבנו בחיי (במדבר ו, ב) סובר שמדרגת הנזיר גבוהה מזו של כהן גדול, וכן מובא בספרי קבלה רבים, ואכמ"ל.

4. ככלל רוב ככל הציבור בגדר טמאי מתים, לאחר שאנשים הולכים לבתי קברות, בתי חולים וכו', ונטמאים שם. מצב זה כולל לצערנו גם את רוב רובם של הכוהנים, שאמנם מצווים שלא להיטמא למתים, ואכן לא נכנסים לבתי קברות וכד', אך כיוון שרובם ככולם כן נכנסים מדי פעם לבתי החולים בארץ, אם לביקור ואם ח"ו לאשפוז, הרי שכמעט ולא ניתן למצוא כהן בימינו שלא נטמא בטומאת מת במהלך שנות חייו. כמוכן, תתכן מציאות של יחידים, בעיקר משפחות כוהנים, שמקפידים שלא ללדת את ילדיהם בבתי חולים, כך שילדיהם אינם טמאי מתים.

5. בתורה מוזכרת רק הנזירות הקצובה בזמן, ואילו נזירות עולם, ונזירות לעולם מוזכרות רק בתושב"ע. נזירות שמשון מוזכרת כמוכן אצל שמשון הגיבור וגדריה מבוארים במסכת נזיר, וכדלהלן.

כלומר, הנזירות נוהגת גם כשאי אפשר להביא קרבנות ולסיימה, אך במצב שכזה הנזירות אינה קצובה בזמן, והנזיר חייב להמשיך את נזירותו עד שיוכל להביא את קרבנותיו, ואם לא יוכל – אז עד יום מותו.

כך כותב גם ספר החינוך (מצוה שעד):

ונוהגת מצוה זו שחייב בגידול השער כל מי שנדרר בנזיר בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות... לפיכך מי שנדרר בנזיר בזמן הזה הרי זה נזיר לעולם, לפי שעכשיו בעוונות אין לנו בית כדי שיביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו.

דין זה מוסכם ואינו נתון במחלוקת, וכן כתבו עוד ראשונים, כגון: הסמ"ג (לאוין רמג – רנ), ספר הפרנס (סי' תיח), והכפתור ופרח (פ"י) שמעתיקים את לשון הרמב"ם ופוסקים כמותו, וכן הוא באחרונים, וכדלהלן.

הרדב"ז (הלכות נזירות ב, כ) וערוך השולחן (הלכות נזירות ז, יז) מביאים משנה במסכת נזיר כמקור לפסק הרמב"ם, וזו לשונה (נזיר ה, ד):

וזה טעות טעה נחום המדי כשעלו נזירין מן הגולה ומצאו בית המקדש חרב אמרו להם נחום המדי אלו הייתם יודעים שבית המקדש חרב הייתם נוזרים? אמרו לו לא, והתירין נחום המדי. וכשבא הדבר אצל חכמים אמרו לו כל שנזר עד שלא חרב בית המקדש נזיר ומשחרב בית המקדש אינו נזיר.

במקרה שבא לפני נחום המדי, נזירים קיבלו על עצמם נזירות קודם חורבן המקדש, ונחום המדי מצא פתח להתיר את נזירותם, אם הם טוענים כעת שלא היו מקבלים על עצמם נזירות אם היו יודעים שהמקדש ייחרב. חכמים חולקים עליו, וסוברים שחורבן המקדש הוא 'נולד' שאין לחשוש לו, ועל כן ניתן למצוא פתח להתיר נזירות רק במציאות של נזירים שקיבלו על עצמם נזירות לאחר חורבן המקדש כשהם לא יודעים שהמקדש חרב.

נמצא אפוא משנה מפורשת שניזירות נוהגת גם לאחר חורבן המקדש, ומכאן שניזירות נוהגת גם בזמן הזה, כשהדבר היחיד שתלוי בקרבנות הוא האפשרות לסיימה. ולכן היום כשאינן אפשרות מעשית להביא קרבנות, הנוזר על עצמו נזירות לא יכול לסיימה והרי הוא נזיר לעולם.

2. נזירות נוהגת רק בארץ ישראל

הרמב"ם ממשיך ודן בשאלת המקום בו נוהגת הנזירות, הן באופן עקרוני והן בזמן הזה, וזו לשונו (נזירות ב, כא-כב):

אין הנזירות נוהגת אלא בארץ ישראל, ומי שנזר בחוצה לארץ קונסין אותו ומחייבין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נזיר בארץ ישראל כמנין הימים שנזר, לפיכך מי שנדרר בזמן הזה בחוצה לארץ כופין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נוהג שם נזירות עד שימות או עד שיבנה המקדש ויביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו

וכל זמן שהוא בחוצה לארץ הרי זה אסור לשתות יין ולהטמא למתים ולגלח וכל דקדוקי נזירות עליו ואף על פי שאין ימים אלו עולין לו, ואם עבר ושתה או גלח או נגע במת וכיוצא בניגיעה לוקה.

הרמב"ם פוסק שנזירות נוהגת רק בארץ ישראל. אמנם, אפשר לנזור בחו"ל אך מי שעושה כך צריך לעלות לארץ ישראל ולנהוג בה את ימי הנזירות שנדר בחו"ל, וכל עוד שלא עלה לארץ הרי שכל דקדוקי הנזירות עליו ואסור לו להיטמא למתים, לשתות יין או להסתפר.

המקור לדין זה נאמר במשנה בניזיר (ג, ו):

מי שנזר נזירות הרבה והשלים את נזירתו ואחר כך בא לארץ בית שמאי אומרים נזיר שלשים יום ובית הלל אומרים נזיר בתחלה.

הרי לפנינו, שמי שקיבל על עצמו נזירות בחו"ל, במקום טמא, אע"פ שמדין תורה אין בעיה בניזירותו, ובסופה הוא צריך לעלות לארץ ולהביא את קרבנותיו כדי לסיימה, חכמים מחייבים אותו לעלות לארץ ישראל ולנהוג בה נזירות נוספת, בגלל אפירה הטמא של ארץ העמים, כשהרמב"ם פוסק בבית הלל, שהנזירות החדשה בארץ צריכה להיות בדיוק כמו זו שקיבל על עצמו בחו"ל.

אלא, שהראב"ד (שם) משיג על פסק הרמב"ם, וזו לשונו:

א"א למה כופין אותו לעלות ולמנות, וכי יש שם טהרה? והלא כולנו טמאין טומאת מת ואין כאן הפרש בין א"י לחו"ל ואסור להזיר בכל מקום.

כלומר, לדעת הראב"ד, כיוון שאנו היום טמאי מתים – אין הבדל בין ארץ ישראל לחו"ל, ועליה לארץ לא תאפשר לנזיר למנות את ימי טהרתו, וממילא לדעתו אסור היום לקבל נזירות, לא בחו"ל ולא בארץ ישראל.

המאירי סובר אף הוא כראב"ד, לאסור קבלת נזירות בזמן הזה (בית הבחירה לנזיר יט ע"א).

נמצא אפוא מחלוקת ראשונים בשאלה האם מותר לקבל נזירות בימינו כשאנו טמאי מתים, כשלדעת רוב הראשונים הדבר מותר.

3. נזירות 'נוהגת' בזמן הזה: הנזירות גם חלה וגם מותרת לכתחילה

המילה בה משתמש הרמב"ם להתיר את קבלת הנזירות בזמן הזה היא 'נוהגת' (שם):

נזירות נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית, לפיכך מי שנדר בניזיר בזמן הזה הרי זה נזיר לעולם...

אין הנזירות נוהגת אלא בארץ ישראל... לפיכך מי שנדר בזמן הזה בחוצה לארץ כופין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נוהג שם נזירות.

וכן כתבו שאר הראשונים שפסקו כמותו.

והנה, למרות פשטות לשון הרמב"ם ושאר הראשונים, לדעת הרדב"ז (נזירות ו, ח) מי שהיה בבית הקברות והתרו בו שלא יקבל על עצמו נזירות וקיבל הרי זה לוקה, דבר שמלמד שלטמא מת אסור מלכתחילה לקבל נזירות. ומכאן שלדעתו כיום כשכולנו טמאי מתים אסור לקבל נזירות, ולשיטת הרדב"ז כך הדין גם לשיטת הרמב"ם.

לדעה זו יש אפוא לומר שכאשר הרמב"ם כתב ש'הנזירות נוהגת' או 'לפיכך מי שנדר בניזיר בזמן הזה הרי זה נזיר לעולם' – כוונתו לחלות הנזירות בלבד ולא להיתרה. כך כתב במפורש בספר 'מחשבות בעצה'⁶ בדעת הרמב"ם, כשהוא סובר שכל מה שכתב הרמב"ם זה בדיעבד, כלומר ביחס למי שכבר קיבל על עצמו נזירות, אך לכתחילה אסור לקבלה.

כלומר, לדעת הרדב"ז ובעל 'מחשבות בעצה', הרמב"ם אסור היום לטמא מת לקבל על עצמו נזירות, אך מי שעבר על איסור זה ונדר נזירות בהיותו טמא הנזירות וכל דיניה חלים עליו.

לענ"ד, פרשנות שכזו ברמב"ם ובשאר הראשונים (סמ"ג, ספר הפרנס, כפתור ופרח, החינוך, ועוד) שכתבו כמותו אינה אפשרית כלל, וזאת מהסיבות הבאות:

א. לא ייתכן, שהרמב"ם יכתוב **פעמיים** (בהלכות כ', וכ"א) שהנזירות נוהגת בזמן הזה: פעם ראשונה, שנזירות נוהגת גם שלא בפני הבית, ולפיכך מי שנזר **בזמן הזה** הוא נזיר לעולם, ופעם שנייה, שהנזירות נוהגת רק בארץ ישראל, ולפיכך מי שנזר **בזמן הזה** בחו"ל צריך לעלות לארץ, כשהוא חושב שהדבר אסור לכתחילה והוא לא מצוין או כותב זאת ולו ברמז דק!

אם הרמב"ם היה חושב שיש בעיה נוספת – טומאה – מדוע לא ציין זאת? דבר זה נכון כמובן גם ביחס לשאר הראשונים שפסקו כמותו. במידה ואכן כל הראשונים הללו חושבים שאסור לנזר בזמן הזה כי אנו טמאי מתים, וכי לא היה מצופה מהם שיכתבו זאת ולו ברמז קל? האם הם מעוניינים להכשיל את הציבור בקבלת נזירות שלא כדין בכותבם שנזירות נוהגת בזמן הזה?

לפיכך, ברור לענ"ד שכל הראשונים הללו לא כתבו על בעיית הטהרה כי אכן הם לא חושבים שיש בעיה שכזו, ולדעתם מותר לכתחילה לנזר בזמן הזה, גם בהיותו טמאי מתים.

6. גאון רבי יעקב יוסף מקרלין, סימן י; חיו"ד סימן כד בד"ה הנה.

ב. מדברי הראב"ד עולה בפשטות שהוא הבין בדעת הרמב"ם שלטמא מת מותר לקבל נזירות כיום, וכהנגדה לכך, ובגלל שהוא חולק על כך – הוא אוסר על טמא מת לקבל על עצמו נזירות.

ג. בתוספתא בנזיר (א, ה) נאמר: "נזירות נוהגת בארץ ובחוצה לארץ", ואם כן לכאורה הנזירות נוהגת גם בחו"ל ושלא כמו שפסק הרמב"ם כאמור לעיל! ואכן, הרמב"ם בפיה"מ (נזיר ג, ו) נדרש להסביר את דברי התוספתא, והוא מפרש שהמילה 'נוהגת' במקרה זה פירושה חלה, כלומר, מי שנזר בחו"ל חל עליו חיוב הנזירות אך הנזירות לא אפשרית שם ועל כן הוא צריך לעלות ולמנות את ימי הנזירות מחדש בארץ.

לעומת זאת, בהל' נזירות (ב, כא) הרמב"ם כותב שהנזירות נוהגת רק בארץ ישראל – "אין הנזירות נוהגת אלא בארץ ישראל" ואילו בחו"ל היא אינה נוהגת, ועל כן מי שנזר בחו"ל צריך לעלות לארץ. אם כוונת הרמב"ם בכותבו שהנזירות נוהגת פירושו חלה, כמו שפירש בתוספתא, הרי שהנזירות הייתה צריכה לנהוג, לחול, גם בחו"ל, ומדוע אינה חלה שם? הרי הרמב"ם מודה שגם אם אינה אפשרית הרי שחיובה חל בחו"ל. אלא מכאן ראייה שהרמב"ם נותן משמעות שונה בהלכה זו למילה 'נוהגת' מהמשמעות שנתן לה בתוספתא: בהלכה בהל' נזירות המילה 'נוהגת' פירושה אפשרית, ואילו בתוספתא 'נוהגת' פירושו חלה אך לא אפשרית. המובן הפשוט של אפשרי הוא שהדבר מותר לכתחילה! ואם כן, כיום בארץ ישראל הנזירות אפשרית ומותרת לכתחילה.

ד. המושג 'נוהגת' בדברי חז"ל והראשונים מתאר תמיד לא רק חלות אלא גם היתר מלכתחילה וברבים מהמצוות מילה זו מתייחסת אף לחובה לנהוג כך.

ה. אין בש"ס ולו מקור אחד האומר שלטמא מת יש איסור לקבל על עצמו נזירות וכדלהלן. ואכן, רבים מהאחרונים או שכתבו מפורשות או שמשמע מהם שלשיטת הרמב"ם מותר לנזור בימינו לכתחילה על אף היותנו טמאי מתים, כגון: כס"מ (על הרמב"ם שם), מרכבת המשנה (על הרמב"ם שם), אמבוהא דספרי (זוטא נשא פ"ו פיסקא ה), השואל ומשיב (ח"ג שאלה כח), ש"ך (יור"ד רלט ס"ק כח), מנחת חינוך (מצווה שעה סק"ו), פאת השולחן (ריש סימן ב), ועוד.

כמו כן מצינו עוד אחרונים, שאמנם לא כתבו במילים מפורשות שמותר לנזור בזמן הזה, אך הם כתבו בדעת הרמב"ם (וגם סתם כך שלא בדעתו), שלטמא מת מותר לקבל נזירות, וכגון: אור שמח (רמב"ם נזירות ו, ח), ערוך השולחן (נזירות יח, ג), מנחת חינוך (מצווה שעז סק"ג), כשהמשמעות של פסק זה הוא שמותר לקבל נזירות בזמן הזה.

על נושא קבלת הנזירות בטומאה (בבית קברות או מחוצה לו) נרחיב בהמשך.

והנה, מצינו בשואל ומשיב (ח"ג שאלה כח) שמתייחס בצורה מפורשת למושגים 'חלות' ו'היתר' במצוות הנזירות, אלא שלדעתו אין הבדל בין חלות להיתר בקבלת הנזירות, כך שהראב"ד לא רק אוסר לנזר בזמן הזה אלא לדעתו גם מי שינזר בהיותו טמא מת, הרי שנזירותו לא חלה והוא איננו נזיר. לעומת זאת, לרמב"ם ולשאר הראשונים שפסקו כמותו, המקבל על עצמו נזירות בהיותו טמא מת, לא רק שהנזירות חלה אלא שגם מותר לקבלה מלכתחילה.

להלן נראה, שיותר מסתבר לפרש בדעת הראב"ד, שאמנם אסור לכתחילה לקבל נזירות בזמן הזה אך מי שכבר קיבלה, הרי שהיא וכל דימה חלים עליו.

4. שיטת הראב"ד: איסור הנזירות נובע מדין 'לא יחל דברו' ו'בל תאחר' ולא מעצם הטומאה
הכס"מ מקשה על הראב"ד ושואל (נזירות ב, כ):

איני יודע, למה אסור להזיר עכשיו בא"י? שאע"פ שאנו טמאי מתים אם אחר שנזר יזהר מלטמא במת מה איסור יש בזה?

כלומר, הכס"מ לא מבין איזה איסור עובר מי שמקבל על עצמו נזירות בזמן הזה כשאנו טמאי מתים. קושיית הכס"מ נובעת מכך שלא מצינו שהמקבל על עצמו נזירות צריך להיות טהור בשעת הנדר, וכל התחייבותו שלא להיטמא למתים מתחילה רק מרגע שנזר ולא לפני כן, ואם כן מה הבעיה לקבל נזירות בטומאה?

זאת ועוד, מפורסמים דברי הראב"ד שמתיר לכוהנים להיטמא בטומאת מת בזמן הזה, כיוון שהם כבר טמאים ואין לשיטתו איסור להוסיף טומאה על טומאתם (נזירות ה, יז). ואם כן, לאור זאת מתחזקת השאלה: מה אכפת לראב"ד שאדם קיבל על עצמו נזירות בחו"ל והוא ממשיך לשהות שם ולהיטמא באוירה הטמא של ארץ העמים, הרי לשיטתו אין בכך שום איסור?

לפיכך נראה לענ"ד לומר שהסיבה שהראב"ד אוסר לקבל נזירות בטומאה כיום נובעת מכך שלדעתו הנזר מקבל על עצמו התחייבות - להיות טהור - שכרגע לא יכול לקיימה, ובכך הוא עובר על איסור 'לא יחל דברו', ו'בל תאחר' ביחס לקרבנות שלא יכול להקריב.

נמצא, שאיסור זה לדעתו קיים רק במי שקיבל על עצמו נזירות הקצובה בזמן, אך גם הוא מסכים שמי שקיבל על עצמו נזירות לעולם או נזירות עולם - נזירות שבהם הנזיר לא צריך לספור ימים ולהגיע למקדש כדי לסיים הנזירות, הרי שבנזירות כאלו, שיכולות להתקיים לכתחילה בטומאה, אין איסור לא יחל דברו או בל תאחר ומותר לקבל הנזירות גם לדעתו בזמן הזה. הוכחה לדברים אלו ניתן לראות בכך שהד"ה שעליו הוא אומר את דבריו הוא: 'א"א למה כופין אותו לעלות ולמנות'. קושייתו אפוא היא על נזירות הקצובה בזמן, שבה יש מניית ימים, אך לא על נזירות לעולם או נזירות עולם.

והנה, בעל קרן אורה (נזיר יט ע"ב) מתייחס לבעיית ה'בל תאחר' שבנזירות בזמן הזה, והוא מתקשה: כיצד היום, כשאין יכולת להקריב קרבנות, לא עובר הנזיר על איסור 'בל תאחר', שהרי הוא לא יכול להביא את קרבנותיו בסוף ימי נזירותו?

מתוך הקרן אורה שאיסור 'בל תאחר' חל רק במקרה שיכול להקריב קרבנות ולא עושה זאת, אך לא במצב שלא יכול להקריב, בהעדר מזבח.⁷

תירוץ זה נכון לענ"ד גם ביחס לטהרת הנוזר, שנדרשת רק כאשר יכול לסיים את נזירותו בהבאת קרבנות. אך, כאשר זה לא אפשרי, אין משמעות לעובדת היותו טמא, שכן נזירותו היא לעולם, וכדברי הרמב"ם ושאר הראשונים כאמור לעיל.

וכן פסק הרמב"ם (נזירות ה, כא):

נזיר טהור שטמא עצמו לוקה אף משום לא תאחר לשלמו, שהרי אחר נזירות טהרה ועשה מעשה, וכן אם נדר בבית הקברות לוקה אף משום לא תאחר, הא למדת שהנזיר שטמא עצמו לוקה ארבע מלקיות משום לא יטמא ומשום לא יחל דברו ומשום לא תאחר לשלמו ומשום לא יבוא אם היתה ביאה וטומאה כאחת כמו שבארנו.

הרי לפנינו שהמקרים שבהם יש איסור 'בל תאחר' אלו מקרים שבהם יש אפשרות להיטהר: נזיר טהור שטמא עצמו או נזר בבית הקברות, כאשר גם מקרה זה (וכפי שיבואר בגמרא להלן) עוסק במצב שיש אפשרות להיטהר מטומאת המת. אך במצב כמו בימינו, שבו בהעדר אפר פרה אדומה אין כלל אפשרות להיטהר, הרי שבמקרה שכזה אין איסור 'בל תאחר'.

והנה, הגמרא בנדדים (ד ע"א) אומרת בצורה מפורשת שמי שנזר בבית הקברות עובר ב'בל תאחר' של נזירות טהרה. ויש מי שרוצה ללמוד מגמרא זו⁸ שאדם שנודר נזירות נודר להיות נזיר טהור, והיום כאשר הדבר אינו אפשרי ממילא אסור לנזר, והעושה כן ביטל מצוות "מוצא שפתיך תשמור ועשית", ו"טוב אשר לא תדור משתדור ולא תקיים", כלומר האיסור הוא בדיני נדרים ולא בדיני נזירות (וכפי שהסברנו בדעת הראב"ד).

אלא שלענ"ד דבר זה נכון רק במציאות שיש אפשרות להיטהר והנוזר מעכבה, והגמרא דיברה רק על מציאות שכזו. אך במציאות שאין אפשרות להיטהר, כבימינו, הנודר נזירות לא מקבל על עצמו להיות טהור, שהרי הוא יכול להיות נזיר גם בהיותו טמא. כלומר, ברגע

7. אולם מדברי 'חידושי רבינו פרץ' (נזיר נז ע"א ד"ה שני נזירים) עולה, שקושיית הקרן אורה כלל לא מתחילה, שכן כיום כשאנו טמאי מתים מי שיקבל על עצמו נזירות לא יתחייב כלל בקרבן. זאת מאחר והוא אינו יכול להתחיל כלל למנות את ימי נזירותו בהיותו טמא מת, וכפי שראינו במשנה בניזיר טז ע"א. נמצא אם כן שאם אינו חייב כלל בקרבן הרי ודאי שלא יכול להיכשל באיסור 'בל תאחר'!

8. דברים בע"פ שאמר לי ידידי הרב עזריה אריאל שליט"א, ראש כולל 'בית הבחירה', מכון המקדש.

קבלת הנזירות שהיא נזירות עולם או לעולם – הוא אינו מתחייב להיות טהור, דבר הנצרך רק כדי להביא קרבנות ולסיים את נזירותו, מה שממילא כרגע אינו אפשרי.

לענ"ד, כך סובר הרמב"ם ושאר הראשונים שהתירו לנזיר בזמן הזה, בהעדר מקדש, כשהם לוקחים בחשבון את כל ה'בעיות' האפשריות, טהרה וקרבנות, ופוסקים שהללו אינם מעכבים!

ב. קבלת נזירות בטומאת מת

להלן נעסוק בהרחבה בדיני קבלת הנזירות בבית הקברות ובמצב של טומאת מת בכלל, ונברר שאין יסוד לדברי הרדב"ז שאומר שגם לדעת הרמב"ם טמא מת אסור בקבלת נזירות: נאמר במשנה (נזיר ג, ה):

מי שנזר והוא בבית הקברות, אפי' היה שם ל' יום – אין עולין לו מן המניין, ואינו מביא קרבן טומאה.

ובגמרא (נזיר טז ע"ב) נאמר: "איתמר: מי שנזר והוא בבית הקברות, ר' יוחנן אמר: נזירות חלה עליו, ור"ל אמר: אין נזירות חלה עליו... אמר מר בר רב אשי: מיחל כולי עלמא לא פליגי דחיילא, אלא כי פליגי – למלקי, רבי יוחנן סבר: כיון דחיילא לקי, ור"ל סבר: לא לקי וחיילא".

נמצא אפוא למסקנת הגמרא שאדם יכול לקבל על עצמו נזירות בעודו שוהה בבית הקברות, כלומר כשהוא טמא מת, והנזירות חלה עליו. אלא, שמיד עם קבלת הנזירות, וכיוון שהיא חלה – עליו לצאת מבית הקברות, שכן אסור לו להוסיף טומאה על טומאתו. במידה והוא נשאר בבית הקברות ומתרים בו: לדעת ר' יוחנן הוא חייב מלקות, ולדעת ריש לקיש אינו לוקה (תוס' ד"ה מיחל; רא"ש ד"ה אלא; שטמ"ק שם, ועוד).

היכולת לקבל נזירות גם במצב שהמקבל הוא טמא מת נאמרת גם בברייתא בנזיר (טז ע"ב): "מי שהיה טמא ונזר – אסור לגלח ולשתות יין וליטמא למתים, ואם גילח ושתה יין ונטמא למתים – הרי זה סופג את הארבעים".

נמצא, שאין בעיה הלכתית לקבל נזירות במצב של טומאת מת (ולפחות הגמרא לא אומרת שיש בעיה כזו), ומי שנוהג כך הרי הוא נזיר לכל דבר ועניין. חיוב מלקות קיים רק על הוספת טומאה או גילוח שיער ושתית יין לאחר שנהיה נזיר, אך לא על עצם קבלת הנזירות שאפשרית גם במצב של טומאה,⁹ וכן פסק הרמב"ם (נזירות ו, ז):

9. אמנם, בשלב שבו הגמרא מביאה ברייתא זו, נראה כאילו הסבר זה הוא רק אליבא דר' יוחנן, אך לא לדעת ר"ל, שמעמיד את הברייתא במציאות שקבלת הנזירות לא חלה כשהיה טמא אלא רק כשהיה

נדר בניזיר והוא טמא מת חלה עליו נזירות, ואם נטמא פעם אחרת או שתה יין או גלח לוקה, ואם שהה בטומאתו כמה ימים אין עולין לו עד שיזה שלישי ושביעי ויטבול בשביעי ויום שביעי שלו עולה לו ממנין נזירות לזה שנדר והוא טמא.

אמנם, מדברי המפרש (נזיר שם ד"ה אלא כי) משתמע שחייב המלקות הוא על עצם קבלת הנזירות במצב של טומאה. אולם, שאר הראשונים (תוס' ד"ה מיחל דכו"ע; רא"ש ושטמ"ק ד"ה אלא) חולקים וסוברים שחייב מלקות קיים רק אם הוא משתנה בבית הקברות ומוסיף טומאה על טומאתו, אך לא על עצם קבלת הנזירות כשהוא במצב של טומאת מת.

כך מפורש בברייתא שהבאנו, שטמא שנזר חייב ארבעים מלקות רק אם מוסיף טומאה על טומאתו, וכן עולה מהברייתא (נזיר יז ע"א):

אין בין טמא שנזר לנזיר טהור שנטמא, אלא טמא שנזר – שביעי שלו עולה לו למניין, ונזיר טהור שנטמא – אין שביעי שלו עולה לו למניין.

לו יצויר שאדם שקיבל על עצמו נזירות כשהוא טמא מת היה מתחייב במלקות על עצם קבלת הנזירות, הרי שהברייתא הייתה צריכה למנות גם דין זה בין הדברים שמבדילים בין טמא שנזר לנזיר טהור שנטמא. ומכך שהברייתא לא מנתה זאת מוכח שאין הבדל בין השניים, וטמא שנזר לא חייב מלקות.

ראיה נוספת היא המשנה בניזיר (ג, ו) המלמדת (מה שכבר ראינו בפסק הרמב"ם כאמור לעיל) שמי שקיבל על עצמו נזירות בחו"ל, במקום הטמא בטומאת ארץ העמים, כך שהוא טמא בטומאת מת מדרבנן – צריך משום קנס לנהוג נזירות גם בארץ ישראל, כשנחלקים בית שמאי ובית הלל כמה זמן תהיה הנזירות שחייב לנהוג בארץ ישראל, אך אין במשנה זכר לכך שאסור לו לקבל על עצמו נזירות זו או שהוא לוקה עליה מכת מרדות בשל טומאתו.

ואכן, כך פסק הרמב"ם, כרוב הראשונים, שמלקות מקבלים רק על שהייה בבית הקברות ולא על עצם קבלת הנזירות בבית הקברות, וזו לשונו (נזירות ו, ח):

מי שנדר והוא בבית הקברות נזירות חלה עליו ואפילו שהה שם כמה ימים אין עולין לו ולוקה על שהייתו שם. ואם התרו בו שלא יזיר שם – אינו מגלח שיערו כשיצא משם.

שיעור השהייה מפורש ברמב"ם במקום אחר (נזירות ה, יט):

טהור. אך מסקנת הגמרא היא, שגם ר"ל סובר שניתן לקבל נזירות בטומאה, ועל כן, נמצא, שהסבר זה בברייתא הוא לכו"ע.

נכנס לאהל המת או לבית הקברות בשגגה, ואחר שנודע לו התרו בו ולא קפץ ויצא
אלא עמד שם הרי זה לוקה, והוא שישהא שם כדי השתחוויה כמו טמא שנכנס
למקדש".

נמצא, ששיעור השהייה הוא זמן מועט (כ-10 שניות), ואם יצא מיד לאחר שקיבל נזירות
- אינו חייב מלקות.

הראב"ד, כהמשך לשיטתו בפרק ב הלכה כא משיג על הרמב"ם (נזירות ו, ח) וכותב:
"ואם התרו בו שלא יזיר - אינו צריך שהיה", כלומר, אם התרו בו חייב במלקות מיד כשנוזר,
בהתאם לשיטתו על האיסור לקבל נזירות במצב של טומאה.

והנה, הכס"מ גורס בהלכה זו כשיטת הראב"ד, כשהוא משנה את גרסת הרמב"ם
שבפנינו ל"לוקה על שהייתו שם אלא אם התרו בו שלא יזיר שם לוקה ואינו מגלח שיערו...
", כשמשמע לפי גרסה זו שגם הרמב"ם סובר שאם הייתה התראה לפני שנזר לוקה על עצם
קבלת הנזירות.

אלא, שאין בדברים אלו כדי לשנות מההיתר המפורש של הכס"מ בפרק ב הלכות כ-
כב, שם כתב הכס"מ מפורשות שמותר לטמא מת להזיר בזמן הזה. אלא, שלאור דבריו כאן
נמצאנו למדים שיש הבדל לדעת הכס"מ בין היות האדם במצב של טומאת מת שנטמא בה
בעבר לבין אדם שנמצא בבית קברות ושם מקבל על עצמו נזירות, וגם אם יצא מיד מהמקום
הרי שלא יכול שלא להיטמא שוב, ומה פתאום הוא מקבל נזירות דווקא בבית קברות? אין
ביכולתו לחכות ולנדוד נזירות לכשיצא? - את זה הכס"מ אכן אוסר, ובזה הוא מסכים עם
הראב"ד, שמי שנהג כך חייב מלקות גם ללא שהייה. אך לקבל נזירות מחוץ לבית קברות
כשאתה טמא - מותר לכתחילה, וכן פירש את שיטת הכס"מ האמבואה דספרי (שם).

אלא, שמבדיקת כל כתה"י של הרמב"ם מתברר, שגרסת הרמב"ם שבפנינו היא הגרסה
היחידה שמופיעה בין גרסאות כתב ידו והדפוסים,¹⁰ וממנה עולה חד משמעית שלדעת
הרמב"ם מלקות מקבלים רק על שהייה בבית הקברות, ולא על עצם קבלת הנזירות שם,
כך שהרמב"ם עצמו מיקל יותר מהכס"מ, ולא רק שמתיר לטמא מת לנזור אלא שגם מתיר
לו לעשות זאת בבית קברות.¹¹

עוד למדנו במשנה על הנוזר בבית הקברות, שכל עוד הנזיר טמא מת אין ביכולתו עדיין
להתחיל לספור את ימי נזירותו, ואין הוא חייב להביא קרבן על טומאתו, וזאת מאחר

10. ילקוט שנוי נוסחאות בסוף מה' פרנקל על רמב"ם נזירות ו,ח.

11. כגרסה זו ברמב"ם גרסו: הקריית ספר שם, שיירי קרבן (נזיר ג,ה ד"ה מתירין) שציין שהרמב"ם חולק
על הראב"ד וסובר שאין מלקות ללא שהייה, קרן אורה (נזיר ז,ב ד"ה אבל), ואור שמח (רמב"ם
שם).

שבקרבו מתחייב דווקא טהור שנטמא ולא מי שהיה מלכתחילה טמא. את ימי נזירותו יתחיל הנזיר לספור רק לאחר שיטהר מטומאתו, וכן פסק הרמב"ם.

הראשונים על המשנה והגמרא (דלעיל) מוסיפים, שכיוון שנזירות חלה גם על טמא מת, אזי כבר מרגע קבלת הנזירות חלים על הנזיר כל איסורי הנזירות ומצוותיה, כגון גידול שיער, ואסור לו לגלח את שערו, לשתות יין ולאכול ענבים – ככל נזיר, ואם עבר על אחד מהם לוקה.

אמנם, מציאות זו – בה מצד אחד האדם נזיר, אך מצד שני הימים בהם הוא נזיר אינם נספרים ועולים למניין ימי נזירותו – נראית תמונה ולא מובנת ועלולה להביא למחשבה שאין בנזירות זו מאום. אך למעשה אין הדבר כן, שכן, מצינו מספר מצבים כאלו בהלכות נזירות, כגון:

א. נזיר טהור שגילח ראשו טרם סוף ימי נזירותו, באונס או ברצון, סותר שלושים יום מימי נזירותו, ורק בסיימם יוכל לחזור ולהמשיך לספור את ימי הנזירות שנזר על עצמו, כשאין בהפסקה זו כדי לבטל את נזירותו, וכשגם בזמן זה הוא נזיר החייב בכל איסורי הנזירות (משנה נזיר ו, ג; רמב"ם נזירות ו, א-ב; ומאירי שם), ממש כפי שטמא מת שקיבל על עצמו נזירות חייב בכל איסורי ומצוות הנזירות.

ב. אדם שקיבל על עצמו נזירות בהיותו בחו"ל, במקום הטמא בטומאת ארץ העמים – מצד אחד הוא נזיר החייב בכל מצוות ואיסורי הנזירות אך מצד שני הימים שנמצא בחו"ל אינם עולים לו למניין נזירותו, והוא יצטרך לסופרם שוב לאחר שיעלה לארץ ישראל, וכן פסק הרמב"ם (נזירות ב, כב): "וכל זמן שהוא בחוצה לארץ הרי זה אסור לשתות יין ולהטמא למתים ולגלח וכל דקדוקי נזירות עליו ואף על פי שאין ימים אלו עולין לו, ואם עבר ושתה או גלח או נגע במת וכיוצא בנגיעה לוקה".

ג. מותר לנזיר להיטמא לכתחילה לחרב כחלל, וימי טומאתו עולים לו לספירת ימי נזירותו, אע"פ שטומאה זו הינה טומאה מדאורייתא, וזאת מאחר שכל האיסור של הנזיר הוא להיטמא למת עצמו ולא ל"כלי שני" אע"פ שמתמאו בטומאת מת מדאורייתא, ראה רמב"ם נזירות ז, ח.¹²

ג. פסק ההלכה

כאמור לעיל, הכס"מ (שם) דוחה את הראב"ד האוסר לקבל נזירות במצב של טומאה, וזו לשונו:

12. גם לכהן מותר להיטמא לכתחילה לחרב כחלל, ראה רמ"א יור"ד שסט, א, כשדין הכהן נלמד מדין הנזיר.

ואיני יודע למה אסור להזיר עכשיו בא"י שאע"פ שאנו טמאי מתים אם אחר שנזר יזהר מלטמא במת מה איסור יש בזה. ולעניין מה שקשה על רבינו למה מחייבין אותו לעלות לא"י ל"ל שהטעם מפני שכל שהוא בחו"ל בכל יום מיטמא בארץ העמים ומה שלא חייבו להילני המלכה לעלות אפשר שלא ידעו חכמים בנזירותה עד שעלתה לארץ או אפשר שהייתה צריכה לעמוד אותם שנים בחו"ל מפני תיקון המלכות אי נמי אפשר שלא עלתה לארץ אלא מפני שחייבה לעלות".

כלומר, לדעת רבי יוסף קארו, מותר לקבל נזירות בזמנינו גם בהיותנו טמאי מתים!

ואכן, רבי יוסף קארו זצ"ל, שכתב בשולחן ערוך את כלל ההלכות שנוהגות בזמן הזה, מתייחס גם לקבלת נזירות בזמן הזה, וכן פסק בשו"ע הלכות נדרים (רג, ז):

מי שנדר נדרים כדי לכונן דעותיו ולתקן מעשיו, הרי זה זריז ומשובח. כיצד, מי שהיה זולל ואסר עליו הבשר שנה או שנתיים; או שהיה שוגה ביינן ואסר היין על עצמו זמן מרובה... וכן מי שהיה מתגאה ביופיו ונדר בנזיר וכיוצא בנדרים, כולם דרך עבודה לשם הם; ובנדרים אלו וכיוצא בהם אמרו חכמים: נדרים סייג לפרישות...

וכן ב"ר"ד (רלט, יב):

אמר: הריני נזיר הריני נזיר, חלו שניהם וצריך לנהוג שתי נזירות.

הש"ך (שם ס"ק כח) פוסק כשו"ע ורוב הראשונים, שנזירות נוהגת בזמן הזה, והוא מביא רשימה של סימנים וסעיפים בשו"ע שבהם מרן מזכיר הלכות כאלו ואחרות מדיני הנזירות. כמו כן, הש"ך מסביר שהסיבה לכך שמרן השו"ע לא כתב פסקים מסודרים בהלכות נזירות כמו בשאר הנושאים היא הליכתו אחר הטור שלא עשה זאת.

אמנם, ה'מחשבות בעצה' רצה לפרש גם את הש"ך כמו שפירש את הרמב"ם: ש'נוהגת' פירושו חל בדיעבד אך אסור לכתחילה. אך לענ"ד ברור שאין זו כוונת הש"ך, ואם הש"ך היה אוסר לקבל נזירות בזמן הזה הוא היה כותב זאת במפורש. דבר נוסף: בסוף דבריו הש"ך כותב שנזירות שמשון נוהגת בחו"ל, וודאי אין כוונתו לומר שנזירות שמשון חלה שם בדיעבד, שהרי לנזיר שמשון מותר להיטמא למתים לכתחילה וכדלהלן. ועל כן ברור, שגם הש"ך, כרמב"ם ושאר הראשונים, משתמש בביטוי 'נוהגת' להתיר את הנזירות לכתחילה, והדברים פשוטים.

לדברים אלו ראוי לצרף את ספר 'פאת השולחן' לרבי ישראל משקלוב, מתלמידי הגר"א, שכתב ספר הלכות מעשי, לזמנינו זה, בהלכות ארץ ישראל, ושם בסימן ב' הנקרא 'הלכות נזירות ושאר דיני ארץ ישראל' מביא המחבר את שלושת ההלכות שכתב הרמב"ם בפרק ב' בהלכות נזירות על הנזירות שנוהגת גם שלא בפני הבית ובארץ ישראל. אין ספק, שרבי

ישראל משקלוב הביא זאת כמצווה היכולה להתקיים כעת ולא כאיסור! אחרת למה כתב זאת?

לאור זאת, ולאור העובדה שכך כתבו רוב הראשונים, לענ"ד יש לומר: שמותר לקבל נזירות לעולם בזמן הזה לכתחילה, אף בהיותנו טמאי מתים, ובעת שאיננו יכולים בעו"ה להביא קרבנות בבית חיינו.

ד. 'נזירות עולם' ו'נזירות שמשון'

שני סוגי נזירות נוספים שניתן לקבל בזמן הזה הם 'נזירות עולם' ו'נזירות שמשון'. מהן נזירויות אלו ומה ההבדל ביניהן ובין הנזירות הקצובה בזמן או הנזירות לעולם? נאמר במשנה (נזיר א, ב):

מה בין נזיר עולם לנזיר שמשון? נזיר עולם הכביד שערו מיקל בתער ומביא שלש בהמות ואם נטמא מביא קרבן טומאה נזיר שמשון הכביד שערו אינו מיקל ואם נטמא אינו מביא קרבן טומאה.

כאמור, המשנה עוסקת בהבדלים שבין נזיר עולם לנזיר שמשון, שגם הוא נזיר עולם לכל חייו (כציווי המלאך להוריו), כשאחד ההבדלים הוא שנזיר עולם שנטמא מביא קרבן לטומאתו ואילו נזיר שמשון לא מביא קרבן לטומאתו.

הגמרא (נזיר ד ע"ב) מעלה הו"א שכוונת המשנה לומר, שאמנם נזיר שמשון אינו מביא קרבן אם נטמא בטומאת מת, אך לכתחילה אסור לו להיטמא למתים. למסקנה סוברת הגמרא שאין זו כוונת המשנה, והמשנה כדעת ר' יהודה שסובר שנזירות שמשון שונה מנזירות רגילה, ומותר לנזיר שמשון להיטמא למתים לכתחילה, וכפי שעשה שמשון רבות בחייו כשהרג בפלישתים.

נמצא אפוא שנזירות שמשון היא סוג מיוחד של נזירות, ונזיר שכזה אסור רק בתגלחת שיער, שתיית יין ואכילת ענבים, אך מותר לו להיטמא לכתחילה למתים.

הלכה מיוחדת נוספת המובאת במשנה היא שנזיר שמשון אע"פ שזירותו לעולם אינו יכול להקל על שעריו ולהסתפר פעם בשנה, וזאת לעומת נזיר עולם רגיל שיכול להקל על שיערו ולהסתפר פעם בשנה אם מכביד עליו שעריו.¹³

עוד הלכה המיוחדת לנזירות שמשון שאינה מובאת במשנה אך מובאת בגמרא מכות (כב ע"ב) ובראשונים (תוס', ועוד) היא: נזיר רגיל, בין נזירות עולם ובין כזו הקצובה בזמן,

13. תוס' (ד"ה נזיר עולם מיקל) מעיר ומדייק, שנזיר עולם רק מיקל את שעריו אך לא מגלחו לגמרי, כשאת זה הוא לומד מאבשלום, שהיה נזיר עולם ולאחר שהסתפר נתלה בשעריו, ומשמע שלא גלחו לגמרי.

יכול להישאל על נזירותו ולהתירה. אך נזיר שמשון אינו יכול להישאל על נזירותו ולהתירה, כך שקבלת נזירות כזו היא עד לרגע המיתה!

וכך כתב הרמב"ם (נזירות ג, יג"ד):

שמשון לא היה נזיר גמור, שהרי לא נדרר בנזיר אלא המלאך הפרישו מן הטומאה, וכיצד היה דינו? היה אסור ביין ואסור בתגלחת ומותר להיטמא למתים, ודבר זה הלכה מפי הקבלה.

לפיכך מי שאמר הריני נזיר כשמשון הרי זה נזיר מן התגלחת ומן היין לעולם, ואינו מגלח כל שנים עשר חדש כשאר נזירי עולם, ומותר להטמא למתים... ומי שנדרר נזיר כשמשון אינו יכול להישאל על נדררו שנזירות שמשון לעולם הייתה.

אמנם, יש מהראשונים שמשתמע מהם שנזירות שמשון שלא ניתן להתירה היא דווקא נזירות שאדם מקבל ע"י מלאך ולא כזו שמקבל מעצמו (ריב"ן ורש"י למכות שם; ריטב"א). אולם, ככלל ניתן לומר שהפסיקה בעניין זה אצל האחרונים היא כדעת הרמב"ם ותוס', שלא ניתן להתיר נזירות שמשון (שו"ת אבקת רוכל סימן קעז; קפג, ועוד; שו"ת רדב"ז ח"א סימן מב; קסא, ועוד)

נמצא, אפוא שאדם יכול לקבל על עצמו היום נזירות שמשון, אך המקבל צריך לדעת שלא יוכל להתירה, ויהיה צריך לנהוג בנזירות זו כל ימי חייו, גם אם המקדש יבנה במהרה בימינו עוד בחייו.

והנה, מצינו שבימי הגלות הארוכה רבים מעם ישראל קיבלו על עצמם נזירות שמשון, כשנראה שהסיבה שקיבלו על עצמם דווקא נזירות זו ולא נזירות רגילה היא שבנזירות שמשון היה ביכולתם להמשיך ולשהות בתו"ל, למרות טומאת חו"ל, והם לא היו מחויבים לעלות לארץ ישראל, דבר שלא היה קל בתקופת הגלות.

ביטוי וראיה לכך מוצאים אנו בשו"ת הרדב"ז, שהיה רבה של מצרים, והוא מעיד שבתקופתו רבים מיהודי מצרים היו נזירי שמשון, וזו לשונו (שו"ת הרדב"ז ח"ב סימן תרצד):

ואם יטעון ראובן חשבתי שנזירות שמשון איתיה בשאלה... אין שומעין לו מכמה טעמי: חדא כיון שאינו עם הארץ ויודע מעשה שמשון וכל הפרשה ודאי יודע הוא כי נזיר אלהים יהיה הנער עד יום מותו. ותו שדבר זה [נזירות שמשון] כל כך רגיל במצרים עד שהקטנים בקיאיין שאין נזירות שמשון בשאלה ומפני חומרתו זו נודרים בו כדי שלא יהיה לו התרה.

ה. האם בימינו יש בנזירות גם 'קדושת נזירות'?

לאחר שביררנו לעיל שיותר לקבל נזירות גם בזמן הזה, יש לברר האם יש בנזירות זו קדושה או שמא רק איסורים ומצוות יש בה אך ללא קדושת הנזירות?

נאמר במשנה (נגעים יד, ד):

שלשה מגלחין ותגלחתן מצוה: הנזיר והמצורע והלויים.

תגלחת הלויים הייתה בשעה שנבחרו לעבודה, במדבר, והייתה לשעה ולא לדורות (רמב"ם, רע"ב, ועוד), אך תגלחת הנזיר והמצורע היא לדורות: הנזיר מגלח שיערו בסוף ימי נזירותו, בין אם מסיימה בטהרה ובין כשנטמא, והמצורע מגלח שיערו כחלק מתהליך טהרתו.

מה דין נזיר שנצטרע? מצד אחד, כנזיר יש לו איסור תגלחת, אך כיוון שנצטרע חלה עליו החובה לגלח שיערו בשעת טהרתו – מה יעשה?

כותב הרמב"ם לגבי נזיר שנצטרע (נזירות ז, טו):

וכיצד הוא [הנזיר] מותר בתגלחת מצוה? נזיר שנצטרע ונרפא מצרעתו בתוך ימי נזירות הרי זה מגלח כל שיערו שהרי תגלחתו מצות עשה שנאמר במצורע ו'גלח את כל שיערו' וגו', וכל מקום שאתה מוצא מצות עשה ולא תעשה אם יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה את לא תעשה, והלא נזיר שגלח בימי נזרו עבר על לא תעשה ועשה שנאמר 'קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו' ובכל מקום אין עשה דוחה לא תעשה ועשה ולמה דוחה עשה של תגלחת הנגע לנזירות, מפני שכבר נטמא הנזיר בצרעת וימי חלוטו אין עולין לו כמו שבארנו, והרי אינו קדוש בהן, ובטל העשה מאליו ולא נשאר אלא לא תעשה שהוא תער לא יעבור על ראשו, ולפיכך בא עשה של תגלחת הצרעת ודחה אותו.

סיכום דברי הרמב"ם: מצוות העשה של המצורע לגלח את שיערו דוחה את לאו התגלחת של הנזיר, ככל מצוות עשה שדוחה לא תעשה, ולכן נזיר שנצטרע יכול וחייב לגלח שיערו.

אך מדוע אצל הנזיר יש רק לאו של גילוח שיער, הרי יש לו גם מצוות עשה של גידול שיער, ומצוות עשה (של מצורע לגלח שיערו) לא יכולה לדחות מצוות עשה ולא תעשה (של נזיר)?

כדי לפתור בעיה זו מסביר הרמב"ם שברגע שהנזיר הצטרע התבטלה קדושתו, ופסקה ממנו מצוות העשה של גידול השיער, והוא נשאר רק עם הלאו של תגלחת שיערו, ומעתה מצוות העשה של גילוח השיער של המצורע יכולה לדחות לאו של הנזיר.

נמצא, אפוא לדברי הרמב"ם שנזיר שנצטרע והרי הוא טמא בטומאת צרעת – בטלה קדושתו. אלא, שהראב"ד (שם) חולק על הרמב"ם, וסובר שאמנם נזיר שנצטרע צריך לגלח את שיערו אך אין זה מפני שקדושת הנזירות שלו בטלה, אלא מפני שמצוות העשה של הנזיר לגדל את שיערו אינה ככל מצוות עשה אלא קלה יותר, וזאת מאחר והוא יכול להישאל ולהתיר את נזירותו. ועל כן, מצווה זו של גידול השיער בטלה מול העשה של תגלחת המצורע גם כאשר מצטרף הלאו של גילוח השיער. הראב"ד מבסס את דבריו על גמרא מפורשת ביבמות (ה ע"ב) המסבירה כך את העניין.

אמנם, הכס"מ (שם) מתרץ את קושיית הראב"ד על הרמב"ם בטענה שגם טעמו של הרמב"ם, ביטול קדושת הנזירות, הוא טעם נכון, אלא שבגמרא ביבמות נקטו רק טעם אחד. אך תירוץ זה תמוה, שכן מניין לו שהגמרא ביבמות סוברת כהסברו של הרמב"ם אם לא כתבה כך במפורש? עיין בדברי האחרונים (בית אל, כתר המלך, צרור החיים, ועוד) שעמדו על בעיה זו.

אלא, שגם אם נקבל את דברי הרמב"ם על ביטול הקדושה ביחס לנזיר שנצטרע, צריכים אנו עדיין לברר: האם כך הוא הדין גם לגבי נזיר שטמא בטומאת מת? מניין להשוות את צרעת הנזירות לנזיר שהוא רק טמא מת ולא מצורע?

ואכן, מסתבר לומר שאין להשוות בין שני המצבים, שכן שיערו של נזיר שנצטרע איבד את קדושתו, וכיוון שכך השיער מותר בהנאה, וכפי שפוסק הרמב"ם (נזיר י, ב): "ששער נזיר שנצטרע מותר בהנייה" – מה שמתאים לשיטתו בדבר ביטול קדושת הנזירות ברגע שנטמא הנזיר בטומאת צרעת. וזאת בניגוד לשיערו של נזיר הטמא בטומאת מת, שלגבי פוסק הרמב"ם שהוא אסור בהנאה וקדוש! וזה לשונו (נזירות ו, יד):

כשמגלח הנזיר תגלחת טומאה אינו צריך לגלח על פתח המקדש ולא להשליך שערו על האש, ובין שגלח במדינה או במקדש שערו אסור בהנאה וטעון קבורה ואפרו אסור כאפר כל הנקברים.

כלומר, אע"פ שהנזיר טמא בטומאת מת שערו קדוש! המקור לדין זה מובא במשנה בתמורה (לג ע"ב):

ואלו הן הנקברין: קדשים שהפילה – יקברו, הפילה שליא – תקבר: ושור הנסקל, ועגלה ערופה, וצפרי מצורע, ושיער נזיר.

הגמרא (תמורה לד ע"א) מעמידה את שיער הנזיר שנקבר דווקא בשיער נזיר טמא, שכן דינו של שיער נזיר טהור שיישרף במקדש, ככתוב (במדבר ו, יח): "וגלח הנזיר פתח אהל מועד את ראש נזרו ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים".

נמצא, שהמשנה עוסקת בנזיר טמא ואעפ"כ יש צורך לקבור את שיערו בשל קדושתו! (עיין פיה"מ לרמב"ם למשנה בקידושין ב, ט). איסורי הנאה חלים על השיער, וכיוון שאי אפשר לשורפו, האפשרות היחידה למנוע את השימוש בו היא לקברו.

יודגש שלענ"ד ודאי שדין זה עוסק הן בנזיר טהור שנטמא והן בזה שהיה טמא עוד לפני שקיבל על עצמו נזירות. כך מסתבר לומר לאחר שלא מצינו שחז"ל חילקו בדבר!

ואכן, כך משתמע מפורשות גם מדברי ספר החינוך (מצוה שעד) שכותב:

ונוהגת מצוה זו שחייב בגידול השער כל מי שנדרר בנזיר בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. שאף על פי שלמדונו זכרונם לברכה [נזיר י"ט ע"ב] שהנזירות נוהגת בארץ

ישראל, כלומר שחייב כל אדם להיות נוהג נזירותו בארץ ישראל כמנין הימים שנדר, ושאין עולין לו הימים לימי נדר נזרו אלא שם, בחוצה לארץ גם כן כל דקדוקי נזירות עליו, לפיכך מי שנדר בנזיר בזמן הזה הרי זה נזיר לעולם, לפי שעכשיו בעוונות אין לנו בית כדי שיביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו. ועוד אמרו זכרונם לברכה שכופין אותו אם יש בנו כח לכופו לעלות בארץ ולנהוג נזירותו שם עד שימות או עד שיבנה בית המקדש וישלים קרבנותיו.

נמצא אפוא שגם מי שקיבל על עצמו נזירות בחו"ל, כך שלמעשה הוא טמא בטומאת ארץ העמים וקיבל נזירות לאחר שנטמא, חלה עליו חובה לגדל שם את שיערו, מה שמלמד ששיערו קדוש למרות הטומאה בה הוא נתון!

נמצאנו למדים שאין קשר בין טומאת מת לקדושת הנזירות בכללה, וגם נזיר שנטמא במת ממשיך להיות קדוש, ושיערו של נזיר זה קדוש ואסור בהנאה.

יתרה מזו: הרמב"ם כתב שקדושת הנזיר שנצטרע בטלה כשהדבר בא לידי ביטוי בעובדה שאין עליו יותר מצוות עשה לגדל את שיערו. לעומת זאת, לנזיר טמא עדיין יש חובה לגדל את שיערו, דבר שמעיד שקדושתו עדיין קיימת, כך שאין קשר בין הטומאה לקדושת הנזירות.

ו. הנזירות – מצווה או חטא?

במבוא למאמר הבאתי מספר מקורות מחז"ל המפליאים ומשבחים את מי שבחר להיות נזיר, ומשווים את הנזיר לנביא, מלאך, כהן גדול וכו'. בחרתי לפתוח את מאמרי דווקא במקורות אלו משום שבדורינו אצל רוב הציבור המילים נזיר ונזירות מעוררות קונוטציה שלילית, וכך הופכת אחת המצוות החשובות והיקרות בתורה ל'מת מצווה' ושלא בצדק.

מדוע יש בקרב הציבור הרחב קונוטציה שלילית למצוות הנזירות? לענ"ד שתי סיבות לדבר:

א. נזירים כפי שכתוב בתורה כמעט ואינם קיימים היום, והציבור הרחב פוגש ומכיר אך ורק את הנזירים הקיימים בדתות אחרות – בנצרות, בבודהיזם ועוד – נזירות שאכן שלילית. לדאבונינו נזירות זו משפיעה באופן מודע ולא מודע על היחס למצוות הנזירות שבתורתנו הקדושה ויוצרת כלפיה מבט שלילי.

ב. נראה שבשל הסיבה הראשונה השתרשו בתודעתם של ת"ח וכלל הציבור הרחב דברי רבי אלעזר הקפר האומר שהנזיר חוטא (תענית יא ע"א), וזאת ללא הבנה מעמיקה בדבריו וראיית כלל המקורות בעניין.

במאמר זה שהינו מאמר הלכתי לא נעסוק בסיבה הראשונה, במשמעויותיה הרוחניות והאפשרות לתקנה, אלא אך ורק בביאור דברי רבי אלעזר הקפר לאשורם.

נאמר בגמרא (תענית יא ע"א):

רבי אלעזר הקפר ברבי אומר: מה תלמוד לומר 'זכפר עליו מאשר חטא על הנפש', וכי באיזה נפש חטא זה? אלא שציער עצמו מן היין, והלא דברים קל וחומר: ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר ודבר – על אחת כמה וכמה. רבי אלעזר אומר: נקרא קדוש, שנאמר קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו. ומה זה שלא ציער עצמו אלא מדבר אחד נקרא קדוש, המצער עצמו מכל דבר – על אחת כמה וכמה.

נמצא אפוא שרבי אלעזר הקפר לומד מפסוק בתורה שהנזיר צריך כפרה, ולדעתו הסיבה לכך היא שהנזיר ציער עצמו מן היין, ועל כן הוא גם מוגדר כחוטא. אמנם רבי אלעזר חולק וסובר שהנזיר נקרא קדוש שכן נאמר עליו בתורה 'קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו', אך אין בדברים אלו כדי למחוק את הרושם שמותירים דברי הקפר על הציבור הרחב שמסיק מדברים אלו שגם אם הנזירות איננה חטא הרי שודאי היא איננה ל'רוח התורה'.

אלא, שאם נתבונן ונעמיק מעט בדברי רבי אלעזר הקפר נראה שהוא אומר את דבריו על הפסוק 'זכפר עליו מאשר חטא על הנפש', פסוק שאיננו עוסק בנזיר סתם אלא דווקא בנזיר שנטמא בתוך ימי נזירותו (במדבר ו, ט-יב):

וְכִי יָמוּת מִתְּעִלּוֹ בַּפֶּתַע פְּתָאֵם וְטָמְא רֹאשׁ נְזִירָו וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בְּיוֹם טְהָרְתּוֹ בְּיוֹם הַשְּׂבִיעִי יִגְלַחְנּוּ. וּבְיוֹם הַשְּׂמִינִי יָבֵא שְׁתֵּי תְרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה אֶל הַכֹּהֵן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לַחֲטָאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכָפַר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ וְקָדַשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בְּיוֹם הַהוּא. וְהִזִּיר לָהּ אֶת יְמֵי נְזִירוֹ וְהִבִּיא כֶּבֶשׂ בֶּן שָׁנָתוֹ לְאֶשֶׁם וְהִימִים הָרִאשִׁים יִפְלוּ כִּי טָמְא נְזִירוֹ.

נזיר זה שנטמא צריך להתחיל לספור את ימי נזירותו מחדש לאחר שזיהימים הראשנים יפלו כי טמא נזר. יש נזירים שמציאות שכזו תצער אותם, שכן הם היו מוכנים לפרוש מהיין לפרק זמן מסוים שאותו הם נזרו, אך כעת כיוון שנטמאו עליהם להוסיף על הימים שכבר פרשו מהיין, והם מצטערים עקב כך, ועל כך אומר רבי אלעזר הקפר שאם אכן יש לפנינו נזיר שמצטער עקב כך – הוא חוטא.

נמצא, שמציאות החטא היא סובייקטיבית ולא אובייקטיבית ותלויה בצערו האישי של הנזיר. ועל כן, מי שקיבל על עצמו נזירות לעולם ושמח בנזירותו ובעובדה שלא שותה יין, הרי גם רבי אלעזר הקפר יודה שנזירותו אינה חטא אלא מצווה. וכן הוא אפילו בנזירות הקצובה בזמן שצריך הנזיר להתחיל ולספור את ימי נזירותו מחדש לאחר שנטמא – שאם הוא שמח בזה ולא מצטער, הרי שהוא קדוש ולא חוטא! שכן רבי אלעזר הקפר דיבר אך ורק על מי שמצטער בנזירותו לאחר שנאלץ להוסיף ימים על ימי פרישותו, אך לא במי ששמח בדבר!

וכן הוא בתוס' (בבא קמא צא ע"ב ד"ה אלא שציער) שמעמידים את דברי רבי אליעזר הקפר דווקא בנזיר טמא ולא בנזיר טהור. וכן הוא בשל"ה הקדוש (דרך חיים תוכחת מוסר לפר' נשא) שכתב גם הוא שרבי אלעזר הקפר סובר שנזיר חוטא רק אם נטמא ומצטער על הימים שמוסיף בהם פרישות מין, אך ככלל מצוות הנזירות היא קודש קודשים ורק באמצעותה ניתן לתקן חטאים ופגמים בנפש, וזו לשונו (שם): **"והכלל העולה אדם שפגם הוא חוטא על הנפש דהיינו נשמתו כשאינו מזיר עצמו' ואדרבה יזיר ויזיר יתענה ויתענה וכולי האי ואולי, ועל זה נאמר שובו אלי"**.

כדברים אלו מצאנו גם ברמב"ן, שמתקשה מדוע צריך הנזיר הטהור להביא בסוף ימי נזירותו קרבן חטאת – וכי הוא חטא במשהו? וכך תירץ קושיה זו הרמב"ן (במדבר ו, יד):

וטעם החטאת שיקריב הנזיר ביום מלאת ימי נזרו, לא נתפרש. ועל דרך הפשט כי האיש הזה חוטא נפשו במלאת הנזירות, כי הוא עתה נזור מקדושתו ועבודת השם, וראוי היה לו שיזיר לעולם ויעמוד כל ימיו נזיר וקדוש לאלהיו, כענין שאמר (עמוס ב, יא) ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריהם לנזירים, השוה אותו הכתוב לנביא, וכדכתיב (לעיל פסוק ח) כל ימי נזרו קדוש הוא לה' והנה הוא צריך כפרה בשובו להטמא בתאוות העולם.

כלומר, החטא והסיבה להבאת קרבן החטאת הם עזיבת הנזירות ולא קבלתה! וכך הוא במקורות רבים לרוב.

נמצא אפוא שהנזירות היא מצווה גדולה, ובני הנביאים היו נזירים – פרישות הנצרכת כדי להגיע לנבואה, וכגון שמואל הנביא שהיה נזיר עולם (משנה, נזיר ט, ה), שמשון הגיבור, ועוד רבים מגדולי האומה.¹⁴ אלא, שישנם מצבים פרטיים שהנזירות עלולה להיהפך לחטא או שמלכתחילה היא חטא, וכך מסיים הרמב"ם את הלכות נזירות (נזירות י, יד): האומר הרניני נזיר אם אעשה כך וכך או אם לא אעשה וכיוצא בזה הרי זה רשע ונזירות כזו מנזירות רשעים הוא, אבל הנודר לה' דרך קדושה הרי זה נאה ומשובח ועל זה נאמר נזר אלהיו על ראשו קדש הוא לה', ושקלו הכתוב כנביא (שנאמר) ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריהם

14. כיוסף הצדיק שנאמר עליו 'ולקדקוד נזיר אחיו' (שבת קלט ע"א ומהרש"א שם ד"ה ולקדקוד). אליהו הנביא, ככתוב (מלכים ב א, ח): "ויאמרו אליו איש בעל שער ואזור עור אזור במתניו, ויאמר אליה התשבי הוא", כשהזהר הקדוש מציין במספר מקומות שרק לנזיר מותר לגדל שיער ארוך, ואם כן ברור הדבר שאליהו היה נזיר. הלני המלכה (נזיר יט ע"ב). רבי חנינא, כמובא במסכת נזיר (כט ע"ב): "דתניא: מעשה ברבי חנינא שהדירו אביו בנזיר, והביאו לפני רבן גמליאל, והיה רבן גמליאל בודק לידע אם הביא שתי שערות אם לא הביא... אמר לו: רבי, אל תצטער לבדוקני, אם קטן אני – אהיה בשביל אבא, אם גדול אני – אהיה בשביל עצמי; עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו, אמר: מובטח אני בזה שמורה הלכה בישראל! אמרו: לא היו ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל", ועוד.

לנזירים. נמצא שהכל תלוי בנוזר, במניעיו ובמצבו הרוחני, אך מצוות הנזירות עצמה הרי היא קודש קודשים.

ז. סיכום ההלכות

1. טמא מת יכול לקבל על עצמו נזירות, בין אם זו נזירות רגילה הקצובה בזמן ובין אם זו נזירות עולם. כמו כן, הוא יכול לקבל על עצמו נזירות שמשוון, נזירות עולם שבה אין כלל בעיה להמשיך ולהיטמא למתים.
2. טמא מת שקיבל על עצמו נזירות הקצובה בזמן, אינו יכול להתחיל לספור את ימי נזירותו עד אשר יטהר מטומאתו. טהרה זו יכולה להתקיים רק באמצעות הזאת אפר פרה אדומה שלישי ושביעי, כשביום השביעי לטהרתו יתחיל לספור את היום הראשון לנזירותו.
3. טמא מת שקיבל על עצמו נזירות ועדיין לא התחיל לספור את ימי נזירותו – חייב בכל איסורי הנזירות ומצוותיה, לרבות איסור הוספת טומאה על טומאתו, שכן הוא נזיר! לפיכך, אם קיבל על עצמו נזירות בארץ אינו יכול לצאת לחו"ל, ואם קיבל על עצמו נזירות בחו"ל חייב לעלות מיד לארץ ישראל.
4. טמא מת שקיבל על עצמו נזירות עולם הריהו נזיר עולם, כשבנזירות זו לא שייך כלל ספירת ימים, וכן הוא אינו חייב כלל בשום שלב להיטהר מטומאתו.
5. בהיעדר האפשרות המעשית להקריב כיום קרבנות לא יכול מי שקיבל על עצמו נזירות הקצובה בזמן לסיים את ימי נזירותו. לפיכך ימשיך הנזיר בנזירותו, כשכל איסורי הנזירות ודיניה חלים עליו עד שימות או עד שיוכל להביא קרבנותיו.
6. קדושת הנזירות קיימת מרגע קבלתה בין אם המקבלה טהור ובין אם הוא טמא בטומאת מת. קדושה זו בטלה לדעת הרמב"ם רק בנזיר שנצטרע.
7. המקבל על עצמו נזירות מתוך רצון להתקרב לה' – הרי זו מצווה גדולה, ודרכו היא דרך הקדושים והפרושים, גדולי האומה לדורותיה.